

Tanja PICIG

Usmena književnost križevačkog sela Erdovca

Ovaj tekst o usmenoj književnosti križevačkoga sela Erdovca, govoreno prikazan hrvatskim folkloristima 13. prosinca u Varaždinu, kratko je predstavljajući mojega diplomskog rada o istoj temi, obranjenoga 16. prosinca 1996. na Odsjeku kroatistike Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, kod mentora dr. Stipe Botice, dr. Josipa Silića i dr. Stjepana Damjanovića. Riječ je o prikazu mojega cijelostudijskoga terensko-istraživačkog rada pri Katedri za usmenu književnost, koji sam, jer sam podrijetlom vezana uz Erdovec i Križevce, iz ljubavi prema rodnome kraju te zbog nezadovoljstva nedovoljnom istraženošću gotovo svih folklorističkih područja križevačkoga kraja, s puno zadovoljstva završila sredinom 1996., znajući da ipak nisam završila jer nema kraja prebogatom usmeno-književnom blagu našega naroda. Prikupljenoj usmeno-književnoj građi dodala sam i povijesne podatke o selu te sam povezala usmenu, narodnu književnost s erdovečkim narodnim običajima, pa je sve književne oblike mnogo lakše razumjeti i prihvatiti s obzirom na ispisane povijesne, tradicijske i druge okolnosti.

U čast posebice mojih baki, stricu i strini, ali i svim mojim Erdovčanima, mojim dragim kazivačima bez kojih moj diplomski rad ne bi bio nikada takav kakav je...

Od lirske pjesme do poslovice i zagonetke - gotovo svi usmeno-književni oblici, osim epskih pjesama, poseban su ures duhovnoga blaga sela. Svi ti oblici u Erdovcu, kao nepresušan izvor, žive i danas:

lirske pjesme, predaje i legende - u govorenju mahom baka u kasnim večerima prije počinaka,

priče, anegdote i vicevi - gotovo uvijek "pri kleticama", uz domaću vinsku kapljicu, osobito u zimskim večerima do duboko u noć,

dramski oblici - vezani uglavnom uz običaje kroz crkvenu godinu,

retorički i sitni oblici - u svakoj prigodi kao sastavni dio života.

1. LIRSKE PJESME

Daleko najveći broj prikupljenih lirskih pjesama ljubavnoga je karaktera.

Ljubavi - vječitoj inspiraciji, kako književnika tako i naroda, uz dosta tugaljivih, šaljivih, satiričnih te ironičnih pjesama, pripada glavnina lirskoga stvaralaštva Erdovca.

Treba istaknuti da posebice ljubavne pjesme ne pripadaju isključivo erdovečkoj tradiciji, što

potvrđuje i česta štokavština u pjesmama, već su one utkane u lirsku tradiciju širega hrvatskog prostora. Šaljiva i satirično-ironična pak lirika, jer je stvarana na temelju seoskih dogodovština, autorstvo je samih Erdovčana. Ta je gotovo uvijek zasnovana na nekoj interesantnoj zgodi koja se dogodila u selu. Neki ju je stihoklepac opjevao, drugi je preoblikovao, treći proširio, četvrti skratio... Na desetke su godina ti stihovi ostali i danas traju u narodu.

*Tri su sestre plesale
u popovoj kleti,
jedna drugu pitala
kam bi noge hitala?
jednu nogu na popa,
drugu na paliček,
Odi dušo s menom spat,
dobiš klobasiček.*
(Kazivao: Marijan Blagaj)

*Krpica je pekla mlinec,
Šlivaru je pukel klinec,
i prehitil je v grabu gnoj.
Mikec se plače, jer mu se gnoj
v grabi razmače.
Mikec je digel v zrak škrlak:
"Jebi tebe Šlivar vrag!"
Ide Mikec sve po preko
do Širjana mu ni daleko:
"Oj, ti Širjan, Štubelj moj,
pomozi mi razmetati ovaj gnoj!"
Ali Štubelj neće iti
dok mu Mikec ne da piti!*
(Kazivao: Marijan Blagaj)

Lirsko narodno blago Erdovca obiluje i različitim željama te čestitkama najmilijima, ali i stihovima govorenim ili pisanim u obliku popularnih spomenara.

*UJAKU
Oj, ti vujček Nika,
ti si našega roda dika,
na hrvatskoj grudi*

*koju tako ljubiš
Imendan je danas tvoj,
evo, želja čitav roj.
Dan i noć mi jedi, pij,
skači, pleši, pa se smij.
Visok bio kao hrast,
novca imal kao plast.
A kad ne bu više hljeba,
ti mi dipni nasred neba!*
(Kazivala: Barica Nerendić)

*Srce svoje ne daj nikom
ni pod koju cijenu,
samo onom koji daje srce u zamjenu.*
(Kazivala: Barica Nerendić)

Erdovečkoj lirskoj tradiciji pripada i stihovana lirika molitvenoga karaktera te same molitve.

*Isusek mali koj' rodil se v štali
poklonuše mu se pastiri i kralji.
Poklonimo mu se i mi i molimo njega
da nam da zdravlja i obilja sega.
Nek zvjezdica njeg'va nama zablista
da duša i srca budu nam uvijek čista.*
(Kazivala: Ivka Picig)

2. PRIČE (priče, šale)

Upravo prozni usmeno-književni oblici na najbolji mogući način oslikavaju mentalitet, shvaćanja i način života Erdovčana, posebice u pričanjima iz života.

Daleko najveći broj prikupljenih priča protkan je veseljem, humorom i stalnim optimizmom, bilo da priča pripada nekim starim vremenima ili sadašnjosti.

Svima njima, kao autentičnim erdovečkim oblicima, zajednička je zvonkost i ljepota kajkavskoga narječja.

*Pop je daval zemlju z polovine delati.
Zemlju su to leto zeli s polovine Tomek i
Roza. Posadili su zelje.*

*Onda je Roza išla na spoved i rekla je
velečasnome da je noseća.*

*Pop se je začudil i rekel:
"Jož, Roza dijete ti ne bu glavu imelo!"*

*A ona sa jadna zapita popa jel se tu more
kaj odmoliti.*

A pop veli:

*"More, samo moraš posle polne dojt i
mene doma!"*

*Roza je to spripovedala Tomeku i on joj je
rekel da nek ide. Došla je k popu i on joj je rekel
da se glava mora nadodelati. Roza je pitala:*

"Ko bu to napravil?"

A pop je rekel:

"Morem ja!"

I pop je glavu nadodelal.

*Došla je Roza doma i spripovedala to
Tomeku.*

Tak je leto prešlo, došla je jesen.

*Tomek je posekel zelje, glavice je otpeljal k
sebe doma, a kocenje je spukal i otpeljal k popu
na grunt. Kad je pop videl samo kocenje, začudil
se je i zapital:*

"Tomek, pa gde su glave?"

A veli Tomek:

*"Gospon velečasni, pa kaj to pitate, pa vi si
glave znate sami nadodelati!"*

(Kazivao: Đuro Picig)

3. PREDAJE I LEGENDE

Predaja i legendi u prošlim je vremenima - prema pričanjima starih Erdovčana - bilo puno više. Danas se sačuvala tek pokoja, uglavnom vezana uz erdovečku kapelicu sv. Katarine.

*Spodi cijerkve sv. Katalijene godine i
godine je živel zmaj Pozaj. Dok je bil buden
glava mu je bila v Črnilama, a z repom je mahal
po cijerkve.*

*Jen dijen, dok se je Pozaj zbudil, digel se je
veter, drveče je šuštal, a zmaj je prepal v
zemlju. Nastala je velika rupa, a poklje je tu i
voda počela zvirati. Na tom mestu i den denes
voda zviru.*

(Kazivao: Ivan Rešč)

4. ANEGDOTE, VICEVI

Najpopularniji i najnepresušniji izvor erdovečkih "umotvorina" svakako su anegdote i vicevi. Svakodnevno nastaju novi, prepravljaju se ili

zaboravljaju stari, sve s namjerom - "sada" nasmijati društvo.

Tužil je sused suseda: "Gospon sudec, među mi je preoral, to sem pregutnul, ženu mi je..., i to sem pregutnul, ali kad mi se je na prag posral, recite gospon sudec, jel bi vi to mogli pregutnuti?!"

(Kazivao: Franjo Picig)

5. DRAME

Pedesetih, šezdesetih i sedamdesetih godina dvadesetoga stoljeća, sve do pojave audio i video tehnike, u erdovečkome su društvenom domu popularne bile subotnje priredbe. Uz pjesmu i ples središnji dio okupljanja bile su izvedbe dramskih djela koja su seljaci sami izmišljali.

Uglavnom su obrađivali teme koje su u ta vremena bila aktualna u selu. Bile su to drame u kojima možemo govoriti o sceni ad hoc, o trenutačnim životnim situacijama iz kojih se upriličila dramska situacija bez velikih zahtjeva za pozornicom.

Takvih su drama Erdovčani, na žalost često stiliziranih, sačuvali dvadesetak. Za diplomski rad odabrala sam četiri, zbog jezika - čini se, originalne drame iz erdovečkih 60-ih godina. Ograničenost prostora ovoga teksta ne dopušta prikaz nijedne.

6. RETORIČKI OBLICI

Nepregledno mnoštvo zdravica, napitnica, brojalica, brzalice, rugalice, živi i u erdovečkoj svakodnevnici, izgovarano u svim prigodama i svim društvima.

A) Zdravice, napitnice

*Z Križevca došel glas:
"Ko pije alkohol,
ko pije alkohol,
taj trpi tešku bol!"*

*Hej, vinca, vincaca,
vinca rumena.*

*Sad zbogom pivce
jer truješ mi živce,
sad su mi bolša vinca,
zbogom ostaj šljivovica!*

*Hej, vinca, vincaca,
vinca rumena.
(Kazivao: Đuro Picig)*

B) Brojalice

*Dini dini dinčeci
v vrtu rastu klinčeci,
Ana ih je brala
Tomeku je dala,
Tomek se nada
da mu Ana bude mlada.
(Kazivala: Ljubica Picig)*

C) Brzalice

*Bila sam na pogodbi kod kotlara kod
kotlokrpske kuće.
(Kazivao: Đuro Picig)*

D) Rugalice

*Kata, žvata, purin drist
krikala, vikala,
mačku je tri prsta
v rit tikala.
(Kazivala: Ljubica Picig)*

7. SITNI OBLICI

Poput retoričkih, i sitni oblici, u koje je utkana sva mudrost našega naroda zauzimaju značajno mjesto u bogatoj narodnoj književnosti Erdovca.

A) Poslovice

*Teško onome koji ne navči čitati i pisati, jer
taj za cijeloga života mora kak bedak delati.
(Kazivao: Đuro Picig)*

B) Izreke

Ko v ružu puca - drek zide.

*Naj z stolcem klencati! Buju krave šepave!
(Kazivao: Đuro Picig)*

C) Zagonetke - pitalice

Na koga ide muha? (na drek)

(Kazivao: Đuro Picig)

D) Zagonetke

Črleni črnoga v rit puca? (lonec)

(Kazivala: Ivka Picig)

E) Kletve

Žlak te Božji omeknul!

(Kazivao: Marijan Blagaj)

F) Blagoslovi

Bog daj sreće pri penezi!

(Kazivao: Đuro Picig)

G) Lagarije

*Kad si je moj tast kupil novi kaput v stare
krame, zimski, za v leto k meše.*

(Kazivao: Franjo Picig)

De ti je hiža?

*Tam gde je mlaka k lese prislonjena, a
pevec se v slivu češe.*

(Kazivao: Đuro Picig)

Istraživajući i zapisivajući sve pobrojene usmeno-književne oblike u Erdovcu, koji su samo kapljica u moru križevačkoga narodnog blaga, željela sam barem mali dio ranije neistraženoga nadoknaditi. Željela sam preslikati svu toplinu, duh i nepresušnost ideja mojih Erdovčana na papir kako bi "ono njihovo" ostalo zauvijek zabilježeno.

U potrazi za narodnom književnošću, uz divne ljude, naišla sam na izuzetno veliko i raznoliko bogatstvo jezičnoga izraza jer se govor od sela do sela, pa i u samome Erdovcu, razlikuje.

Kako kažu moji Erdovčani - "selo selo ne razme". To je dokaz jezičnoga bogatstva jedne kulture, bogatstva jednoga naroda.